

1419. Bilindiği üzere (ardınca *evvel* ilgici gelen) -*meden* veya -*medin* şekli, eksiklik «carenco» ulağı olarak da (transızca'daki «sans que...» manasıyla) kullanılır (bk. § 1349).

Asıl manasıyla bir eksiklik ulağı, karşılıklı olarak bir öncelik ulağı manasını alabilir :

MI. : *سنه سي ختام بالسنين* *sens-si hıtām buḷ-maḵsızın* veya *رسته وادقسرين* *bir sene-ye var-maḵsızın* (*Cevdet tar.* 2'inci tabı, I. s. 138 ve 212) «avant la fin de l'année, en moins d'un an».

Karaman lehçesinde -*meksiz* şeklinde de bu böyledir Mk. § 1348 sonları.

MI. : *λάκω τανά ότουυλάρ άτεσλενεκαίτ Κρεόςος.. ούτς τερά τέαγηρετή έί Σόλον..* *lākin dahā odan-lar ateşle-n-meksiz Krezos üç defa çağır-dı ey Solon..* A.U.E (Γαρ., II, s. 16) «mais avant même que le bois ait pris feu, Crésus... eria par trois fois Solon...» ;

Δαγηλαμασσης *dagıl-maḵsız* A.U.E «avant de se séparer» (*Aynı eser*, I. s. 77).

1420. -*meden* (-*mezden*) *evvel* ulağında bir ilgiç yani nispeten müstakil bir unsur bulunur (Mk. § 1413 haşiye) ki, bundan iki netice çıkmaktadır :

1° Bizzat fiil siygasıyla ilgiç arasına tali hadesle asli hades arasında geçen zaman müddetini bildirir kelimeler girebilir [1] :

اول بردهتم کلدن بردهتم اول *birāder-im g'el-meden bir hafta evvel* «... une semaine avant l'arrivée de mon frère» ;

سدر اعظم بحاربه په کیتمدن ترق کون اول پادشاه حضوریت چیقارلردی *sadr-a'zam-lar muharebe-ye git-meden kırk gün evvel pādīshah huzār-un-a çık-ar-lar-dı* (AHMED RĀSİM) «les grands vizirs étaient rōçus en audience par le sultan quarante jours avant d'aller à la guerre».

2° Eski osmanlı lehçesinde veya vilâyetlerdeki fer'i lehçelerde *evvel* ilgici yerine çoğu zaman bununla manadaş olan edatlar getirilirdi. [2] Bu edatlar 910 uncu bendede sayılıp dökülmüş bulunduğu için, biz şurada böyle yapılmış tabirlerden sadece bir kaç misal vereceğiz.

-*mazden aḵdem* :

... اولونون حرکت اولغوزدن اقدام حسا کرک تپانی اسپانی استحصاه برچاره بولاق ایچون ... *ol-un-mazdan aḵdem 'asākir-in sebūt-ı esbāb-in-ı* (sebeplerini) *istihsāl-e* (elde etmeye) *bir çāre buḷ-maḵ için...* (*Cevdet Paşa tarihi* 1'inci tabı, IV, s. 467) «pour trouver un moyen d'affermir le courage des soldats, avant de se mettre en marche...» ;

-*mezden aḵdem-ce* :

بیفردن اندجه *çık-mazdan aḵdem-ce* A.U.E (*Kamūs tercümesi* I. s. 588) «avant de sortir» ;

-*mezden muḵaddem*

چبان ساغالموزدن مقدم باشی توپاراق *çiban sağ-al-māzdun muḵaddem baş-in-ı kop-ar-maḵ* A.U.E (*Aynı eser*, s. 59) ;

[1] *soñra* ile yapılan sonralık ulağında da bu böyledir (§ 1414, ihtar) J. D.

[2] *soñra* ile yapılmış sonralık ulaklarda da böyledir; ancak şu farkla ki, bu edat osmanlıca'da *evvel* edatından daha az değiştirilir. J. D.

-mezden ön :

[1] طلب معاونة ايضا بشلزودن اولك الا *taleb-i mû'avenet* (yardım istemek) *iş-â baş-â-mazdan ön ol-a* A.U.E (1426 yılı yazmaları, yap. 28) «il faut demander de l'aide avant de commencer le travail»;

-mezden önce :

شهره گيرmezden önce (Aydın lehçesi; KUNOS, Tréfaî n° 137) «avant d'entrer en ville»;

-mezden öndin :

Deccâl-i la'in (la'netli Deccal) *gıñ-mazdan öndin* (Rouen, n° 1493 yazmaları, yap. 55 v°); «avant l'apparition de l'Antéchrist».

-mezden ileri :

[2] اورون اچمزdan ve ta'am gımezden ilerü göz-in-s uyku gâlib (başmış) *ol-ub uyı-dı* A.U.E (1426 yılı yazmaları, yap. 110) «avant qu'il ne rompît le jeûne et ne commençât à manger, le sommeil ferma ses yeux»;

-mezden evveli :

κονουμαζταν εββαλι μεσριπλερινι τερτις ιμετι *konuş-mazdan evveli meşrip-lerin-i* (= meşriplerini yerine) *teftiş et-me-di* (Γερσοδ., I, 134) «il ne s'enquit pas de leur caractère avant d'entrer en relations avec eux».

BAŞKA TÜRK DİLLERİNDE ÖNCELİK ULAKLARI.

1421. -m'adân (veya -mâk-dân) ve -mâz-dân (-mâs-tin) şekilleri de başka türk dillerinde kendilerine uygun ilgiçlerle birlikte kullanılır ki, bu ilgiçlerin en yaygını *burun* [3] dir (§ 910).

-mâ(z)dân *burun* :

mân saña kâl-mâdân burun ben sana gelmeden evvel A.U.E «avant que je sois venu à toi» (RADLOFF, *Proben*, VII [Kırım lehçesi], s. 4, l. 17);

بوركون بيك جواب برماصدين (بورون) *big cevap bir-mâs-din (burun)* bey cevap vermeden önce A.U.E (EBU-L-GÂZİ, s. 10) «avant que le prince n'ait répondu»;

şāfī'ī öl-mâz-din (öl-mâs-tin) *burun tüş-üm-dâ kör-dü-m* (*Teskere-i Evliyâ*, s. 270) «avant la mort de Chafii, je vis en songe que...»;

oļ-kim ... gür-ni imarât kıl-ı kay kir-mâz-din burun o kimse ki mezarını i'mâr kılar (oraya) girmeden evvel A.U.E (*Aynı eser*, s. 328) «celui qui se bâtit un tombeau avant d'y entrer»;

[1] Bu arap harfli kelimelerin 1, 4, 6 incisi metinde harekelidir. A.U.E

[2] Bu arap harfli kelimelerin 1, 2, 6, 7, 8, 10, 11 incisi metinde harekelidir. A.U.E

[3] بوردن بورون زيغ ايلخاني مستعمل ايدى كيم خواجه نصير طوسى هلاكو زمانيدا رسد باعلاييب تور (bundan evvel ilhani zici kullanılır idi ki Tus'lu hoca Nasîr, Hülâgü zamanında rasat bağlatmıştır) (*bâbernâme'den*, Grammaire turke, Arthur Lumley Davits, fransızca nüshası s. 191). A.U.E

توکانهسدين برون بور بوزوقوله فويدى *tūkân-mäs-din burun* (sonu gelmeden evvel) *gur* [1] (= talih.. kendisini) *bozuq-luq-ka* (haraplığa) *qoy-du* A.U.E (NEVAİ, *Tür. Mal. Ac. s. 75*) «il tomba en ruine avant d'être achevé».

-*mädän äwälä*:

yä-mädän äwälä yat-sa-k äyt bol-ur (olar) A.U.E (RADLOFF, *Proben VII* [Kırım lehçesi] s. 19, I. 9) «nous serions bien de nous coucher avant de manger».

-*mäkdän gabaq* (Mk. § 939, ihtar 2):

ردء قالمادن نباق *perde galx-maqdan gabaq* perde kalkmadan evvel A.U.E (HACİBEKOF, *Arşın mal, alān s. 5*) «avant le lever du rideau».

-*mäzdin baldı* [2]:

kir-mäzdin baldı çıx-max-nı kör (KUNOS, *Adal. Jarkendi*) «avant d'entrer, songe à la sortie» (mk. osmanlıca'da aynı atasözünü § 1418 *-mesden evvel*).

IHTAR. — Ardınca bir öncelik ilgici gelmeyen *-müz-din* şekli bir sebebleme «causatif» manası verir (bk. § 1441).

1422. — Çağatayca'da başka fiil siygalariyle: *-kän* li hades ismiyle, [a]r li hades ismiyle (ki osmanlıca'da böylesi müzâri' şeklidir) yapılmış olarak öncelik ulaklariyle manadaş terkiplerde bulunur.

Ml.: كابلنى القاندين بوزوقاق *Kâbil-ni al-gan-dın burun-raq* Kâbil'i almadan daha evvel A.U.E (*Baber Nâme*, yap. 13 v°) «avant d'avoir pris Kaboul»;

تلالت قیلوردين برون کيخلاق [3] *teläft qil-ur-dın burun kit-ti-lär* (kötülüğü) tamir kilmadan evvel (ölüp) gittiler A.U.E (NEVAİ, *Ter. Mal. Ac. s. 70*) «ils moururent avant d'avoir pu réparer le mal».

Aynı yapılamalar... uranha lehçesinde de vardır. (Mk. KATANOF, s. 926). Aynı lehçede nakıs hades isminin mefülünfih haletinde *-höläk* li olarak epice garip bir kullanılışı görülmektedir. Mk. § 1343, 4°, § 1372 sonu.

[1] Bu kelime Anadolu'da *Incesu* da da böyle kullanılır ki, bizim aynı manadaki *uğur* kelimesinin bir çeşidi olsa gerek. Yine bunun başka bir çeşidi görünen *sur* da bilhassa Orta-Anadolu'da çok yaygın olarak kullanılmaktadır. A.U.E

[2] *baldı* kelimesi, daha önce, önce, ilk «plus tôt, tôt, avant» manalarındadır. Mk. bu edatın kullanıldığı başka misalleri *adı geçen eser*, s. 21, J. D.

Bu kelimenin aslı yine bu manalardaki eski bir *baldır* (= her şeyin, her işin ilki) olsa gerek: *baldır tarıq* (ilk ekin), ilkbaharda ekilen ekin ki, en iyisi budur; *baldır kuzı* (ilk kuzu), doğan kuzuların ilki; isim olarak: önde olan, önc doğru çıkan; burun manasındadır: *tag baldırı* dağ burnu. Bk. D. L. T. I. 380, *Baldır* kelimesi. Ykl. Dilimizde: *bıldır* = önceki yıl; bk, *baldı* = önce.

Aynı *baldır* kelimesi D. L. T. te bir başka mana ile, «üvey» demektir: *baldır oğul* = üvey oğul, *baldır kız* = üvey kız... Ykl. *Baldız* (= üvey hemşire?) A.U.E

[3] Bu arap harfli misalin son kelimesindeki (z = t) harfi şeddeldir. A.U.E

IV. SEBEBLİK ULAK VE ULAKLIK TABİRLER.

1423. Şimdi osmanlıca'da sebeblük durum ilgisi, hâl durum ilgilerinden farklı olarak sadece *ulaklık tabirleri* ile ifade edilir.

Ve hakikaten eski osmanlıca'daki biricik *sebeblük ulak* «*gérondif de cause*» kullanılmaz kalmıştır (bundan sonraki bende bak).

Sebeblük ulak tabirlerine bilhassa resmî kitabette rastlanır (ki fransızca'daki «*attendu*» kelimesi gibi olup aynı rolü oynar.. öteki fransızca muadilleri de şunlar olabilir. «*comme... étant donné que... vu que... en égard à ce que...*» veya sadece «*ant*» lı ulak).

Sebeblük ulak tabirleri şunlardan ibarettir ki, aşağıki bendlerde ayrı ayrı bahsedilecektir:

1° *mastar* ve onun ardınca gelen *-le* ilgici ve daha bir takım başka edatlarla teşkil edilen değişmez halli ulaklık tabirler (§ 1426 dan 1429);

2° (Mülkiyet lâhikası almış) değişir halli ulaklık tabirler (§ 1430 dan 1440).

A. $\frac{\text{مکین} - \text{-meğın}}{\text{مغین} - \text{-mağın}}$ LI ULAK.

1424. Eski osmanlıca'nın *-meğın* li ulağına *رابطه سببیه*, *râbita-i sebebiye* «*gérondif de cause*» derler ki, hâlâ bazan ve eskimselik olsun diye kullanıldığı olur.

Mastar ve onun ardınca gelen bir *-ın* lâhikasından teşkil edilir (Mk. § 401, İhtar 1 ve göstermec):

سومکین sev-meğın (ben, biz... sen, siz... o, onlar - şimdi veya geçmişte) sevdiği için A.U.E «*parce que je (tu, il...) aime, j'ai tu as, il a ... aimé, etc.*»;

اویومغین uy-mağın (ben, biz... sen, siz... o, onlar - şimdi veya geçmişte) uyduğu için A.U.E «*parce que je (tu, il...) dors(t), j'ai (tu, il a ... dormi, etc.)*».

Ml. : خط هایتوم موجبہ نشان ہایتون ویرلکین کا کان اول نشان ہایتون مفہومہ عمل اولتہ *hatt-i hümâyun-am müceb-in-ce nişân-ı hümâgun ver-il-meğın kemākân ol nişân-ı hümâyun mefhûmı-ile 'amel ol-un-a* fermanım (padişahın yazılı emri) gereğince padişahın işareti (direktifi) verildiği için hep eskisi gibi o padişah işaretinin anlattığı ile iş görülsün A.U.E (1595 muahadesi 17 inci maddesi ki, bu BELİN tarafından negredilmiştir: *Relat, diplom. Ven. et Turquie, Journ. asiat.*, 1876, t. 2) «*un khatt-i-chérif ainsi conçu avait été donné précédemment (aux Vénitiens)... il sera fait selon la teneur de ce firman, comme par le passé*».

عموما تجدید ہوات اولتی فرماں اولتہ *umūmen tecdid-i berevât ol-un-mak fermân-ın ol-mağın* (cülus münasebeti-ile) umumî olarak (her kesce) heratların ye-

nilenmesi emrim olduğu için A.U.E (Sînâ dağı [Tür-ı Sînâ] râhipleri için çıkarılan 1108 [= 1697] fermanı [Atina'da tarih ve etnolojiya Derneği müzesi] «attendu que j'ai décidé de faire renouveler (à l'occasion de mon avènement) tous les bérats (brevets)...»

قپودان بوجالی کوروب کافر سفینه لری دخی باشترده یه صاروغین متحیر ایکن اوغلی یتشوب باشترده یه
 یدکه الوپ تملیس ایلدیلر *bu hâl-i gör-üp kâfir* *kapudan* (= kaptan paşa) *ba* *hâl-i gör-üp kâfir*
sefine-leri dahî baştarda (kaptan bindiği kadirga) *ya sar-ıl-mağın mûte-*
hayyir (şaşırmış) *iken oğl-u yet-iş-üp baştarda-yı yedeğ-e al-up tahlis ey-*
ledi-ler (kurtardılar) A.U.E (NAİMÂ, V, 81) «le Capitan-Pacha, surpris par
 ce spectacle voyait aussi que les vaisseaux des infidèles avaient attaqué la
 «bâtarde» (*baştarda* = galère capitaine); alors son fils accourut et, la
 prenant à la remorque, la délivra».

1425. Wahrmund (*Prakt. Gramm.* s. 163) a göre bazan aynı şekil, ardınca mefulünanî lâhikası olan bir *-den* almak suretinde de görülür:

gelmeğinden, olmagından [1].

[1] Bu şeklin nerede söylendiği tasrih edilmemiştir. Bu vesile ile biz bunların dışında rasladığımız yine buna yakın daha iki şekilden bahsedeceğiz ki, onlar sebeplik manasında olmamakla beraber sonlarında *-in* bulunmak bakımından birbirine benzemektedir.

1. *dik* li masdarın ardınca şeklen tasvir fakat aslında tezlik bildiren bir *-cek* edatı getirilip ondan sonra *-in* lâhikası katılarak yapılan ki bu, fiili hemen yapılmış bir haliye veya sadece takibiye manasında bir ulak olur.

Bu manadaki *-cek* lâhikası da, katılmış olduğu kelimenin sonunda *ç*, *k* varsa onu düğürür.

bin-di-ceğ-in (= *bin-dik-ceğ-in*): biner binmez:

yarın kara vapur-un-a (= gimen-difere) *bin-di-ceğ-in* (= biner binmez) *soğ-u paşa-nın karşı-sın-da al-ır-ım* (ABD-OL-HAK HÂMİD, *Sabr-u Sebat*, Güzel yazılar-dan C. III s. 113 — Rumeli ağzı):

bir gizli derd-iñ var sen-iñ;
yüz-ün-e bak-dıcağın (bakar bakmaz) *ap açık gör-ün-üyor* (*Aynı eser* s. 120);

hadî oğul, biz-im ev bura-ya yakın-dır;
şura-dan şöyle sap-dı-cağın (*sapınca, sapar sapmaz*) *gid-er-iz* (*Aynı eser*, s. 121). Bu türlü *cağ* lâhikasının, aslında zaman manasındaki *çağ* kelimesinden ibaret olduğu düşünülebilir; ve şu halde meselâ *bak-dı(k)-cağ-in* «bakmak zamanında» gibi bir manadan bu tezlik manasına da geçmiş bulunabilir.

2. *dik* li mastar izafet zamirlerini (mülkiyet lâhikalarını) aldıktan sonra eski lehçelerde tezlik manasındaki (*i*)*ley* kelimesi getirilerek onun ardınca yine *-in* lâhikası ilâve edilir; ve bu da yukarıdaki gibi sadece takibiye veya tezlik bildiren bir haliye ulaşı rolünde bulunur. Yalnız bunda izafet zamirleri var ki, böylece tasrif edilmekle ötekisinden farklı bulunuyor:

bin-diğ-im-le-n (aslî: *bin-diğ-im-ley-in*): *vapura bin-diğ-im-le-n*
 (= *bin-diğ-im-ley-in*) (binince, biner binmez) *git-di-m* (Rumeli'de halk ağzından derlediğim) A.U.E

B. SEBEBLİK ULAK TABİRLERİ.

1. DEĞİŞMEZ SEBEBLİK ULAK TABİRLERİ

1426. Bunların hepsi mastardan yapılmıştır; ve böyle bir yapılamasının oluşu, Osmanlıca'da mastarın kendine mahsus bir fail alabilmesinden ileri gelmektedir (Mk. § 1292).

a -mekle li şekil.

Ardınca *le* (*إله* ile «avec» yerinde) ilgici bulunan mastar, rabıt (bağlam) «liaison» siygası (§ 1312) hizmetini de görür; fakat bunun sebeblük ulak tabiri olarak kullanılması daha çoktur. Bu son kullanımında faili asli hadesin failiyle bir olur.

Kahın ahenklilerde her ne kadar *ماغ-لا* suretinde yazılır ise de, *-mak-la* söylenir.

Ml.: *bu aralık İstanbul-da büyük bir yangın zuhūr et-mekle, sułtan Selim Edirne-ye git-di* (AĤMED RĀSİM, I. s. 200) «un grand incendie ayant éclaté sur ces entrefaites à Constantinople, le sultan Selim partit pour Andrinople»;

سلطان ابراهيم ايسه عمى سلطان مصطفىه مشابه بر حال وطورده اولغله امور سلطنت شونك بونك النده قالدى *sułtan İbrāhim ise, amm-i sułtan Mustafa-ya müşābih bir hāl-ū tav(u)r-da ol-mak-la umūr-u sałtanat şun-uñ bun-uñ el-in-de kał-dı* (Cevdet Paşa tarihi) «le sultan İbrahim (1er) ayant un caractère semblable à celui de son oncle Mustafa (1er), les affaires de l'empire se trouvèrent confiées à des hommes sans valeur»;

اوزلو ساری ابراهيم هر وجهه طرفه متعلق و مخصوص چراغلى بوزدن اولوب محمد نام بر اوغلى ام وملك [1] نام ايكي قزى رون جنرال ينده اولوب استخلاصچون اول جانبه روانه اولغله ميانده واقع اولان دوستلغه بناء مرتوى يتره بورت كوتدرمه و اولادلى خلاص اولسته اقتضا بدن سي و تقدير كوزه دركار اولسيچون يرليغ تحرير ... اولئشدر. *Özü* (bu günkü: Otchakof) -*lü* *Sarı İbrāhim, her vech-ile* (her yüzden) *taraf-ımız-a müte'allik ve mahsus* (bize ilgili ve ayrılmış) *çırağ-lar-ımız-dan ol-up Mehmed? nam* (adlı) *bir og-ı Umm ve Mülke nam iki kız-ı Biron* (adlı) *general, yed-in-de* (elinde) *ol-up istihlāsıy-çün* (kurtulması için) *ol, cānib-e* (o tarafa) *revāne* (gidici) *ol-mak-la miyāne-de* (arada) *vākı' ol-an* (meydana gelen) *doşlug-a binā'en* (dayanarak) *merķām-u* (söylenen adamı) *Petreburt-a* (Petersburg-a) *gön-der-meğ-e ve evlād-lar-ın-ı hālās ol-ma-sın-a* (kurtulmasına)

[1] Arap harfli bir son iki kelime metinde harekelidir. A U.E

iktiza eden (gereken) sa'y (çalışma) ve takayyüd-üñuz (uğraşmanız) dergâr (meydanda) ol-ma-sig-çün yarlıg (buyurultu) tahîr... ol-un-maz-dur (yazılmıştır) [Kırım hanı Selâmet Geray (Gueraï)ın Kieff valisine mektubu (Kieff Üniversitesi kütüphanesinde)] «étant donné que notre fidèle serviteur Sari İbrahim d'Euzu (Otchakof) se rend auprès de vous pour obtenir la délivrance de son fils Mehmed et de ses deux filles Umm et Mulkeh actuellement détenus par le général Biron, ce rescrit (yarlıg) vous est adressé afin que vous fassiez, au nom de l'amitié qui règne entre nous, tout votre possible pour l'envoyer à Saint-Petersbourg et libérer ses enfants».

1427. Bu tabirlerin kendilerine mahsus bir faili olmadığı veya varsa dahi müphem bir fail olduğu zaman bu tabirler ya hakiki bir sebeplik ulak tabiri veya bizzat ve masdar sayılacak surette ikisi arası ifadeler teşkil ederler (ki mastar olunca ardından gelen ile ilgiciyle birlikte ...mek ile, ...mek vasıtasıyla «...par, ...au moyen de, ...moyennant le fait de...» manasını verirler).

Ml.: *el etek öp-mek-le ağız aşı-n-maz (Atasözü)*
«à baiser mains et pans de robe, les lèvres ne s'usent pas»;

merk'eb-iñ kuşağ-ın-ı k'es-mek-le küheylân ol-maz (Atasözü) «en coupant les oreilles à l'âne, on n'en fait pas un cheval de race».

1428. (*برابر*) -mekle berāber şekli: (...mesine rağmen «malgré que...»; (her ne kadar) ...dı (miş, yor, ır, y.acak) ise de ... «bien que..., tout en...» manalarını verir (ki bu manalar § 1233) de bahsi geçen cümlelerin manasına benzer).

Ml.: *kendisi dünyā-da bütün erkek-ler-in en sâf-ı ol-makla berāber en fenā tant-ı-mış i-di (HĀLİD ZİYĀ, Aşk-ı Memnū, s. 288).*

b. *Ardınca -ile den başka edatlar gelen mastar.*

1429. Mastarın ardınca :

سببیه	sebeb-i-ile	ملايه-سببه	mülābese-si-ile
حسبه	haseb-i-ile	علاقه-سببه	'alāka-si-ile
جهتیه	cihet-i-ile	دن ناشی	-den nāşī [1]
مناسبتیه	münasebet-i-ile		

edatları getirilerek daha başka değişmez (sebeplik) ulak tabirleri teşkil edilir. (Mk. § 1431).

[1] Metinde bu kelimelerden *hasebiyle* ve misalleri, *sebebiyle* ve misallerinden, ve yine *münāsebetiyle* ve misali, bir de *mülābese-siyle* ve misalinden evveldir. A.U.E

Sonuncusu hariç bütün bu edatlar hâdeş ismiyle yapılan bir izafet terkininin ikinci haddini vücede getirirler.

*sebeb** kendisiyle başka bir şey'e ulaşılan şey «cause» [1]; *haseb** yakınlık, ilişiklik «rapport»; *cihet** yüz, yüz çevrilen taraf «direction, côté» (Mk. § 906 ihtar); *münâsebet** bağlılık «relation»; *mülâbese** karışma, işe sokulma «ingérence»; *alâka** ilgi «dépendance» manalarıdır.

MI. : قزك بالذرى و طيرغى الى و طولو اولديغندن خالخال كركى كى يرلشوب پكشمك حبيبه بوودكده
چشمديسى (اولماز) *kız-ın baldır-ı ve topuğ-u et-li ve dol-u ol-dağ-un-dan halhal* (ayak bileğine geçirilen bilezik) *gereği gibi yer-leş-tip pek-iş-mak sebeb-i-ile gürü-dük-de çığıstı* [maden ve sırça gibi şeylerin çarpışmasından çıkan gürültü]-sı (ol-ma-z) A.U.E *Ḳāmus tercūmesi* I. s. 312 *المسوت* kelimesi altında «la fille ayant de trop grosses attaches, les anneaux ne résonnent pas pendant la marche, parce qu'ils adhèrent à la jambe»;

سلطان سليم ساروخان یقین بولتیق حسیبه اول امرده سلطان قورقودك باعث اوله چنی فائده لردن
قورتلیق ایستهدی *(sultan Selim) Saruḫan yakın bul-un-mak haseb-i-ile evvel emir-de sultan Ḳorḳud-un bā'is ol-acaq-ti gā'ile-ler-den ḳurtul-mak iste-di* (AḤMET RĀSİM I. s. 179) «le sultan Solim, en regard à la proximité de la province de Saroukhan, voulut avant tout se débarrasser des difficultés que pouvait lui susciter Ḳorkoud»;

(سپاهیلرک) ... (سپاهی-لر-ین) استانبولده قشهرلی اولماق حسیبه طهره لرده اقامت ایلمه
Istanbul-da ḳışla-ları ol-ma-mak haseb-i-ile taşra-lar-da iḳamet eyle-yerek.. (ABD-UR-RAḤMAN ŞEREF, II. 248) «les sipahis, n'ayant, pas de casernes à Constantinople, logeaient en province...»;

دیمیر یوللر تمدید [2] زمان و تقابل مسافه خاصیتنه مالک اولتیق جهتیه وجود مدایتک عروق و اعصاب
حکمته کیردی *demir yol-lar temdîd [2]-i zaman ve taḳlil-i mesāfe ḥāssiyet-in-e mâlik ol-mak cihet-i-ile vücad-ü medeniyet-in 'urūḳ-u a'sāb-ı ḥük-mün-e gır-di* (KEMAL BEY, *Ced. Edeb.*, s. 26) «les chemins de fer, à cause de la vertu qu'ils ont de prolonger le temps et de diminuer la distance, sont comme les artères et nerfs de la civilisation».

بارگاه ... خیمه سلاطین که اوتاغ تعبیر اولدور- [3] اذن و رخصته دخول اوله جق محل اولاق مناسبه
آندہ علم خاص اولدی *bārg'āh* (asıl: izin yeri) *ḥayme-i selātin* (sultanlar çadırı) *-ki otag ta'bir ol-un-ur -izn-ü ruḫsat-la duḫūl ol-un-acak maḫal olmak münāsebet-i-ile an-da 'alem-i hās* (hususî bilge ismi) *al-dz* A.U.E (*Bürhān-ı ḳāti' tercūmesi*, s. 126) «le mot (persan) *bārg'āh* proprement: «lieu de permission» désigne la tente des souverains, parce que c'est un endroit où l'on accède seulement sur autorisation spéciale» [4];

[1] *sebeb* kelimesi (arapça'da) ilkin «kendisiyle bir yere tirmanılan veya bir şeyi bağlamağa yarayan ip» manasında idi. Mk. farsça'da *ser rişte* ve türkçedeki karşılığı *ip ucu* «cause, moyen, bout de fil» kelimesini. Mk. § 954 de küçük harflileri. J. D.

[2] Bu kelime metinde *temdîd* (= uzatmak) suretinde gösterilmiş ise de, aslı *temdîd taḥdîd* (budutlamak) olsa gerek. A.U.E

[3] Bu ibare müellifte yoktur. A.U.E

[4] Bu ibarenin fransızca'ya tercümesindeki son kısımlarında biraz değişiklik görünüyor. Bu, bizce şöyle olmalıydı gibi geliyor: «... parce que c'est un endroit où l'on accède seulement sur autorisation spéciale, qu'on lui a donné ce nom spécifique» A.U.E

ناحية مزبوره غايده هوا دار ويايلاق و لطيف زررى حاويه اولاق علاقه سيله بواسيله آسيه اولندي
(MEHMED MİDHAT, [1] *Ah̄z-ı-Sār*, s. 205) « comme il fait nuit, on a allumé
des bougies »;

ناحية مزبوره غايده هوا دار ويايلاق و لطيف زررى حاويه اولاق علاقه سيله بواسيله آسيه اولندي
nāhiyye-i mezbūre (adı geçen taraf) *gāyet de havūdār ve gaylak ve lātif*
ger-ler-i hāvi (ye?) ol-mak 'alāka-sı-ile bu (بادغيش *bādgiš* = *bādhiš*: (yel
kaldıran) isim-le tesmiye ol-un-du (*Burhān-ı kātī*, s. 123, l. 32) « la région
en question [2] (بادغيش) a été, ainsi nommée parce qu'elle contient des
localités, très aérées et faite pour un agréable séjour d'été »;

و فقط (اعدادك) تكرار عودت ايقاری ملحوظ اولقدن ناشی امداد اولنسی استدعا ایندیکنه مینی
faqat (a'dā-niñ) tekrar 'avdet et-me-leri melhūz ol-mak-dan nāṣi imdād
ol-un-ma-sın-ı istid'ā et-diğ-in-e mebnī... (*Cevdet Paşa tarihi*, IV, 472,
linci tabı) « mais comme il demandait des secours, à cause de la probabilité
d'un retour offensif de l'ennemi... »;

2. DEĞİŞİR OLAN SEBEBLİK ULAK TABİRLERİ.

1430. Bunlar hades isimleriyle yapılmış olmalarıyla evvelkilerden ayrılır ki, böyle olmaları yüzünden kendilerine (o hades isminin mantıkî fâiline irca' alemeti roliyle) mülkiyet lâhikası (izafet zamiri) gelmesi zaruri olur; ve bu lâhika şahsa göre değiştiği için bunun neticesi olarak da bu tabirler değişir mahiyette olur. Bunlar da şöyledir :

a. (Mastarla yapılmış olup) değişmez tabirlerdeki aynı edatlarla (§ 1431).

b. Başka edatlarla: *cihet-le* (§ 1432); *-den dolayı* (§ 1433); *-e bināen* veya *-e mebnī*, *-e göre* veya *-e nazaren* (§ 1434).

c. Sadece *-dikli* ve *-(y)ecekli* şekiller yardımıyla yapılan tabirler (§ 1435 den 1440).

a. Değişir tabirler

ki şimdi mutalaa edilmiş olan değişmezlere muvazidir

Bu tabirler muadilleri olan değişmez tabirlerden ancak kendilerinde (ardınca mülkiyet lâhikası gelen) bir hades isminin bulunmasıyla ötekilerden ayırd edilirler.

a. Ardınca *-ile* gelen hades isimleri.

Ardınca *-ile* ilgici gelen (mülkiyet lâhikalı) bir hades isminden yapılmış tabirler, *-mek-le* li (§ 1426) değişmez tabirlere muadil olur.

[1] Bu isim bize RİF'AT olacak gibi geliyor. A.U.E

[2] Metinde بادغیش *Bādgiš* diye yazılıdır. A.U.E

Ml.: فقط بوجه عمر داخل سورده دول سائرہ بیرانی کشادی مات اولامسیله داخل سورده ایران سفارتنه بیراق کشادینه دولت علیه اسلاماقت ایتمه جی . . . درکار اولنن . . . *fakāt ber uech-t* . . . درکار اولنن . . . *muħarrer* (yazıldığı üzere) *dāhıl-i sūr-da*, (surlar içinde) *dāvel-i sâ'ire* (öteki devletler) *bayrağ'ı kûşād-ı* (açılması, çekilmesi) *'adet ol-ma-ma-sı-ile dāhıl-i sūr-da İnan sefâret-in-e* (sefirligine) *bayrağ kûşād-in-a devlet-i 'alîyye* (Osmanlı devleti) *aslâ muvafâkat et-me-yeceğ-i* (razı olmayacağı) . . . *derkâr* . . . *ol-mağ-in* (meydanda olmak-la) . . . (Reşid Paşanın İnan sefirine 7 muharrem 1269 [= 21 teşrinievvel 1852 tarihli] mektubu) « mais, comme ainsi qu'il a été dit, il n'est pas d'usage que les autres puissances arborent leur pavillon à l'intérieur de Stamboul, il est évident que le gouvernement ottoman ne peut consentir à ce que l'ambassade de Perse arbore le sien *intra muros* » ;

مؤخرآ کمال پاشا زاده و ابوالسعود افندی کبی فضلا منصب فتوا به رونق بخش اولمرله منصب مزبورک اسی مشیخت اصلامیه ته تحویل اولندی *Kemal Paşa zāde ve Ebu-s-Su'ūd Efendi gibi fudalā* (âlimler) *mansıb-ı fetvā-ya* (fetvacılık, müftülük payesine) *revnak-bahş* (parlaklık verir) *ol-ma-ğarı-ile mansıb-ı mezbūr-un* (bildirilen payenin) *ism-i Meşihāt-ı islāmıyye-ye* (Şeyh-ül-İslamlığa) *taħvıl ol-un-du* (çevrildi) ('ABD-UR-RAHMAN ŞEREF, s. 288) « plus tard, comme des hommes d'un aussi grand mérite que Kemal Paşa-Zādeh et Eb-s-Sououd Efendi illustrèrent d'un éclat particulier le poste de Mufti on donne le titre de Cheïkh-ul-islam aux détenteurs de cette dignité ».

İHTAR. — Ardınca *berāber* kelimesi gelen aynı tabir *-mekle berāber* in manadağı olur. (Bk. § 1428). Bk. *Tārīh-i Lutfi* de bir misale. I, 126, I, 16.

β. Ardınca *-ile* den başka edatlar gelen hades isimleri.

1431. Bu değışir tabirler § 1429 da tetkik ve mütalea edilen değışmez tabirlere muadildir. Bunlar şöyle edatlarla teşkil edilirlir: ⁶

ħaseb-i-ile:

Ml.: عزت پاشا ۱۲۹۶ سنه سنده طرابلس غرب والیسی بولندی زمان برمدت رفاتتده بولغلمن حسییه احوال خصوصیه ته بک یاقیندن اطلاع وارد *İzzet Paşa bin iki-yūz doksan-altı sene-sin-de Tarabulaz-ı-garb vāli-si bul-un-duğ-u zaman bir müddet refākat-in-de* (yanında) *bul-un-mağ-lığ-um ħaseb-i-ile ahvāl-i ħasūsiyye-sin-e* (hususî hallerine) *pek yakın-dan utılā-ım* (bilgim) *var dır* (FÂİK REŞAD) « comme je me suis trouvé pendant un certain temps dans l'entourage d'İzzet Pacha, à l'époque où il était gouverneur général de Tripoli de Barbarie, en 1296, je connais de très près les particularités de son caractère » ;

Ml.: قلعه ك محافظی اولدیغلك حسییه صورت فرارده تخلیس شس ایلدیککی دولت تیقن ایستدی تقدیرده *Kal'a-niñ muħāfız-ı* (koruyucusu) *ol-duğ-iñ ħaseb-i-ile* *sūret-i firar-da* (kaçmak yoluyla) *taħlis-i nefs eyle-diğ-iñ-i* (canını kurtardığını) *devlet teyakkun et-diğ-i* (anladığı) *taķdir-de sen-i be-heme-ħal* (her halde) *i'dam ed-er* (yok eder) (*Cevdet Paşa tarihi* IV, 464, İnoî tabı) ;

cihet-i-ile [1]:

جرای اولنان تغییراتک روسیه دولتی چابندن قبول اولنماسی جهتله
Rasya devlet-i cānib-in-den kabūl ol-un-ma-ma-sı cihet-i-ile (REŞİD PAŞA,
1270 de) *Rusya'ga harb i'lânına dair siyâsi nota* « note diplomatique attendu
que les changements effectués n'ont pas été acceptés par le gouvernement
russe... ».

-den nâşî:

Ml.: *ittlâfât ve isrâfât-ın* (çalıp çırp-
maların ve israfıların) *çox-ağ-ma-sın-dan nâşî umūr-u mâliyye* (maliye işleri)
muhtell ol-da (bozuldu) ('ABD-OR-RAHMAN ŞEREF, I. s. 343) « les dilapida-
tions et dépenses ayant augmenté, l'état des finances devint précaire »;

« ترکیده کوکرچین اونی... دیدکری غلهی کوکرچین قسسی غایتده سو دیکندن ناشی اول غلهده علم
Tür-ki-de gövercin ot-u... de-dik-leri galle-yi (daneyi) *gövercin* اولدی
kısm-ı gāyet-de sev-diğ-in-den nâşî ol galle-de 'alem-i hās ol-du (*Barhān-ı
Kāfi* tercūmesi, s. 126, l. 9) « en turc on appelle cette plante officinale (la
verveine) « l'herbe au pigeons » à cause de la prédilection qu'ont pour elle
ces oiseaux ».

b. *Değişmez tabirlerdekiilerden başkalarıyle yapılan
değişir tabirler.*

1432. Aşağıdaki edatlar, değişir sebeplik ulak tabirleri yapmak için hades isim-
lerine bitişirler.

cihet-le [2] (bilhassa *-dik-li* ve *-(y)ecek-li* şekillerle kullanılır).

Ml.: *vükelâ, pâdişah-dan* [3] *ziyâde kork-*
duğ-ları cihet-le ağız aç-a-ma-dı-lar (AHMED RÂSİM, I. 204) « les ministres, ayant
une grande peur de souverain, n'osèrent ouvrir la bouche »;

هرکس ایستدیکی مسلکی اختیار و تعقیب اینده بیلهجکی جهتله بالطبع روملرک حریت و استقلال ایله یرلشمه سنه برشی
herkes iste-di-ği mesleğ-i ihtiyar ve ta'kīb edebil-eceğ-i (beğonip یوقدر
ardınca gidecoği) *cihet-le bi-t-tabî* (tblî'i olarak) *rum-lar-ın Hurriyet ve l'tilâf ile
birle-ş-me-sin-e bir şey de-meğ-e haqq-ımız yok-dur* (Tanin) « étant donné que chacun

[1] Metinde bu kelime ve misali, *-den nâşî* ve misallerinden sonradır. A.U.E

[2] Değişmez olan *-cihet-le* tabiri hakiki bir ilgiç sayılmak gerektir; bu sıfatla
§ 913 de görülenlere ilâve edilebilir; ve çünki asıl isimlerle birlikte getirilebilir:

Ml.: اسپانیولر وقتيله عالمك انك زلكين آلتون معدنلرینه مالك اولش ایکن معارفده اولان نقصانلری جهتله
Ispanyol-lar vaqtiyle 'alem-in en zengin altın ma'den-ler-ine
*mâlik ol-muş iken ma'ûrif-de ol-an noqsan-ları cihet-le el-ler-in-de bir şey
kağ-ma-dı* (KEMAL BEY, *Nüm. Ed.*, s. 365) « Les Espagnols ont possédé
dans le temps les mines d'or les plus riches du Monde; faute d'instruction,
ils ne surent rien garder de cette richesse ».

[3] Metinde *pâdişah-dan* kelimesinden sonra virgöl konmamış olduğu için alt yanıt-
daki kelime ile beraber *pâdişahdan ziyâde* suretinde okunabilir ki, o zaman cümle nin
manası değişerek şöyle anlaşılabilir:

« les ministres, ayant plus de peur que le souverain... » A.U.E

peut (pourra) choisir et suivre la politique qu'il veut, nous n'avons pas le droit de critiquer le fait que les Grecs (sujets ottomans) ont adhéré au parti de l'Union Libérale».

تہمتی ثابت اولاجقلرک تأدیپ اولنیزی نزد دولت علیہہ مقرر اولسی جوہتہ
*iöhmet-i sâbit ol-acak-
 ĩar-ın te'dib ol-un-ma-ları nezd-i devlet-i altyge-de muğarrer ol-ma-sı cihet-le ...* [1]
 (REŞİD PAŞA) « attendu que le gouvernement ottoman est décidé à punir ceux contre
 qui ces accusations seraient prouvées ».

1433. Aşağıdaki edat mefulünanah ister:

دن طولای - -den dolayı (mk. § 913).

Ml.: چوقوق باشی یان مختہہ ووردیغندن دولای اغلاری
*çocuk baş-ın-ı yan tahta-ya vur-
 duğ-un-don dolayı ağla-r-dı* (REFİK HÂLİD, *Kırplnñ de-dik-leri*) « l'enfant
 pleurait parce qu'il avait donné de la tête contre le paroi latérale »;

اهل اسلامک بو وجهله دیار حبشہ چوغالمسندن و دین اسلامک اطرافہ پایلمسندن طولای قریش
ehl-i islām-ın bu vech-ile diyār-ı habes-de اولدی
soğ-al-ma-sın-dan ve dīn-i islām-ın (islam dininin)
etraf-a yay-ıl-ma-sın-dan dolayı Kureys tā'ife-si fikr-ü endiše-ye dūcār
ol-du (düşdü) (AĤMED CEVDET, *Kıssa-ı Enbiyā*, s. 119) « voyant que le
 nombre des musulmans augmentait ainsi en Abyssinie et que l'islam se
 répandait partout, la tribu des Qoreïch conçut les plus grandes inquiétudes ».

Anadolu tçeri-sin-de
mahsulāt fozlā-sı mahrec ol-ma-ma-sın-dan dolayı çürü-yor (MURAT BEY
Turf., s. 299) [2] « à l'intérieur de l'Anatolie le surplus de la récolte
 pourrit, faute de débouché commercial » (mot à mot: « parce que le débouché
 n'existe pas »).

İHTAR. — Eski osmanlıca'da *ötürü* (Mk. § 913) edatı da kullanılırdı. Mk. MENINSKI
Inst., I. 154.

1434. Aşağıdaki edatlar mefulünileyh isterler (Mk. § 908):

• *بناء* ویا *مبني*
 (mefulünileyhle) -e bināen veya mebni.

Ml.: قره کوز محمد پاشا اردونک مغلوبیتنه سبب اولاجق حرکاتده بولمسته مینی در سعادتہ کتیرله وک اعدام اولمشور
Qara-g'öz Mehmet paşa ordu-nun mağlūbiyet-in-e sebep ol-acak harekāt-da
bul-un-ma-sın-a mebni Der-sa'ādet-e g'e-tir-il-erek i'dam ed-il-miş-dir (AĤ-
 MED RĀSİM, I. 161) « Karagueuz Mehomed pacha, s'étant livré à des agisse-
 ments de nature à entraîner la défaite de l'armée, fut amené à Constanti-
 nople et mis à mort »;

[1] Bu gün *cihetle* kelimesi, bu türlü mastar (hades) ismine getirilerek kullanılmaz,
 eskimiştir; şimdi böyle teşkillerde *ol-ma-sı cihet-i-ile* kullanılır. A.U.E

[2] Aynı yapılama bazan (iyi mi fena mı) etmek « bien ou mal faire » (avoir bien
 ou mal fait de...) gibi asli bir cümle fiili ile de görülür.

Ml.: اونى بورايه آييديردېغندن دولای ایجی ایتدم فنای
on-u bura-ya ol-ıs-dir-dıg-ım-dan
dolayı eyi-mi et-di-m fenā mı? A.U.E (HOSEYİN RAĤMİ, *Metres*, s. 312)
 « ai-je bien ou mal fait de l'avoir habitué à venir ici? ».

بمدارین شفیح بحیره مالک اولانلر ایچون صنوف عسکریه به التحاقه مانم قالدیفته وکیده رک یومثولرک
 تأهل ایتمک و چارشو و بازارده اصنافلای ایلمک کی ممنوعاته بانیه مدیفته مبی اوجاق تربیه سز اجلائی
 ایله طولغه باشلادی *Bâ'd-öz-in* (bundan sonra) *şefî-i mucbir-e* (zorlu şefa'tçıyo) *mâlik ol-an-lar için sanûf-a 'askeriyye-ye* (askerlik sınıflarına) *iltihâk-a*
 (katılmağa) *manî* (engel) *kağ-ma-diğ-in-a ve gid-erek* (git gide) *bu misil-lâ-lerin* (bu gibilerin) *te'ehhâl et-mek* (evlenmek) *ve çarşı ve pazar-da*
esnaf-lık eyle-mek gibi memnu'ât-ın-a (yasak edilmiş şeylerine) *bağ-ıl-a-ma-*
diğ-in-a mebni ocağ terbiye-siz eclâf (ayak takımı) *ile dol-mağ-a baş-la-dı.*
 ('ABD-UR-RAHMAN ŞEREF, s. 302) «plus tard, comme on cessa d'écarter des
 (mot à mot: « il ne subsista plus d'obstacle à l'admission dans les ») rangs
 de l'armée (tous) ceux qui avaient un puissant protecteur, et comme on ne
 peut tenir la main à ce que, ces sortes de gens ne se mariassent pas et ne
 s'établissent comme artisans ou commerçants, la milice des Janissaires com-
 mença à être remplie de gens indisciplinés ».

نظراً (mes'ûlünileyhle) -e g'ör-e veya nazaren.

MI.: عصبیانه متجاسر اولنلری بيله اول امرده دائره اطاعتی عودته دعوت قاعده حکمت
 وعدالتدن اولدیفته کوره *ol-an-lar-ı* *'isyân-a mütecâsir* (cesaret edici) *ol-an-lar-ı*
bile evvel-i emir-de (işin başlangıcında) *dâ'ire-i itâ'at-e* (boyun
 eğmek çerçevesine) *'avdet-e* (dönmeğe) *da'vet* (çağırış) *ka'ide-i*
hikmet ve 'adâlet-den (akıl ve hak kaidesinden) *ol-duğ-un-a*
göre (REŞİD PAŞA. *âsâr-ı-Siyâsiye* s. 55) «étant donné qu'il est
 de toute justice d'inviter tout d'abord à revenir, à l'obéis-
 sance même ceux qui se sont révoltés...»;

تنظیحات خبریه به دائره ۱۲۵۵ — تنه می شرفصادر اولان کلخانه خط چاپوننده اخذ رشوت ماده
 مکروهه شکه شدیداً منعی حقیقده تدابیر قانونیه انجادی امری صراحة مذکور اولدیفته نظراً «بوداوستد
 مملوئانه نکه» اولوقتلره قدر جاری اولدیقی ظن و تخمین اولقده در *Tanzimât-ı Hayriyye* (hayırlı
 düzenlemeler) *-ye dâ'ir bin iki-yüz elli-beş sene-si şeref-sâdir ol-an* (şereflî
 olarak çıkan) *Gülhâne hatt-ı hümâyun-un-da* (padişahın yazılı iradesinde)
ağzı-rişvet (rişvet alma) *madde-i mekrûhe-sin-in* (mekruh şeyinin) *şediden*
 (şiddetle) *men'-i* (önüne geçilmesi) *hakk-ın-da tedâbir-i kânuniyye* (kanunca
 çareler) *ittihâz-ı* (ele alınması) *emr-i* (iç) *sarâhat-en* (açıkça) *mezkûr* (söy-
 lenmiş) *ol-duğ-un-a nazaren* (bakarak) *bu dâd-ü sited-i mel'ûn-âne-nin* (bu
 lânetlice alış verişin) *ol-vağit-ler-e kadar câri* (yürürlükte) *ol-duğ-u zann-ü*
tahmin ol-un-mak-da-dır (sanılıp hesaplanmaktadır) ('ABD-UR-RAHMAN ŞEREF,
 s. 318) «étant donné que dans le khatt-i-humayoun de Gulhane, promulgué
 en 1255 (= 1839) et relatif à la Réforme, se trouve mentionné, on toutes
 lettres, l'ordre de prendre toutes mesures légales pour défendre sévèrement
 l'odieuse pratique de la concussion, on oppose que cet «usage maudit» était
 en faveur jusqu'à cette époque».

İHTAR. — نظراً *nazaren* ile nihayetlenmiş olan tabirleri: şu cihet itibâre alınırca,
 göz önünde tutulursa « si l'on prend en considération ce fait que... suretinde tercüme,
 etmek de mümkündür.

c. *Yalnız -dik- ve -(y)ecek- şekilleriyle yapılan tabirler.*

1435. Bu tabirler, o şekilleri gerek mefulünanh haletine koymakla ve gerek onların ardınca bazı edatlar getirmekle elde edilir.

α. (mefulünanlı) *-diğ-im-den, -(y)eceğ-im-den* ile yapılan ulaklık tabirler.

1436. Bu isimler hakikatte mefulünanh haletini almış isimlerdir. Bilindiği üzere türkçede bu halet bir sebeplik ilgi ifade edebilir (Mk. § 264) [1].

sev-diğ-im-den şimdi veya mazide sevdiğim için; *sev-diğ-iñ-den* şimdi veya mazide sevdiğin için, vs. «parce que j'aime, j'ai aimé; parce que tu aimes, tu as aimé, etc.»

Ve yine böyle:

sev-eceğ-im-den seveceğim için, *sev-eceğ-iñ-den* seveceğin için, vs. «parce que j'aimerais, «parce que tu aimerais, etc.»

Mk. Öteki türk dillerinde buna benzeyen ulaklık tabirlerini (§ 1461).

Ml. : *iskemle bu-ün-a-ma-diğ-in-dan bir evrak sandığ-ın-a otur-du-m* (REFİK HÂLİD Kirpiniñ *dedikleri*, s. 263) «comme il n'y avait pas moyen de trouver un siège, je m'assis sur une caisse d'archives»;

[2] *yārın erk'en kaşk-acağ-ım-dan bu akşam bir an evvel yat-ma-lı-yım* (comme je me lèverai demain de bonne heure il faut que je me couche le plus tôt possible ce soir».

1437. Çoğu zaman bu kullanışta *ol-mak* fiili görünmektedir.

Ml. : *servet-i yalnız-ca kaç-yık tut-māğ-a müsā'id ol-ma-diğ-in-dan do-l-muş-ā bin-er*

[1] Eski osmanlıca'da mefulünanh haletine girmiş mastar veya -me li hades isminin kullanıldığına dair misaller de görülür:

oruc tut-mak-dan beniz-leri sar-ar-mış-dı A.U.E (1426 yılı yazmaları, yap. 151) mk. s. 944, n. J. D.

[2] Müellif bu son kelimenin imlâsını *suretinde* veriyorsa da, kullanılan asıl şekli bizim verdiğimiz gibidir. A.U.E

(MEHMET TEVFIK *İstâmbol-dâ bir sene* 1^{inci} ay, s. 7) «sa fortune ne lui permettant pas de prendre un caïque pour lui tout seul il monte dans une barque-omnibus» [1].

عثمانی دولت صرف بر عسکر حکومتی اولدیقتن وزیرلرله امرایم ملکیه ایشلرینی ، همده عسکری وظیفه لرینی کورورلردی *Osmanlı devlet-i surf bir 'asker huk'ümet-i ol-duğ-un-dan vezir-ler-le ümerā hem mülkiye iş-ler-in-i hem de 'askeri vazife-ler-in-i gör-ür-ler-di* (AHMED RASIM, I, s. 108) «comme l'Empire ottoman était essentiellement un État militaire, les ministres et les chefs avaient à leur charge les affaires civiles aussi bien que les affaires militaires» ;

دفتردارلر دولتک واردات و مصارفاتی نید و تسجیل ایله مأمور اولدقلرندن شیمدیکی مالیه ناظرلری و تکسیر *defterdar-lar devlet-in vâridât ve mesârifât-ın-ı kayd ve tescil ile me'mur ol-dak-lar-ın-dan şimdi-ki mâliye nâzir-ları de-mek-dir* 'ABD-UR-RAHMAN ŞEREF, I, s. 290) «étant donné que les *defterdar* étaient chargés de tenir la comptabilité des recettes et des dépenses de l'Empire, ils correspondaient au ministre des finances d'aujourd'hui» .

-diğ-im-den ulaklık tabiri osmanlıca konuşma dilinde ve muhtelif ikinci derecedeki lehçelerde oldukça sık kullanılmaktadır:

Temur hocayı sevdiğinden yağ başı [2] *horantası* [3] *olduğunu* [4] *sorar* (KUNOS,

[1] *dol-muş* (asıl manası dolu «rempli») diye İstanbul'da halicin bir tarafına geçecek olanlardan on kişiyi bindiren sandallar ki, bunlar gitmek için on yolcunun sandala «dolmuş» olmasını bekler. Yine aynı bu kelime eskiden toplu seyahat için kullanılan menzil arabalarına «diligence» de söylenirdi (Mk. WAHRMUND, s. 370).

Bu gün tramvaylarda «complet kelimesi, «tamam, artık yer yok» manasıyla kullanılır. J. D.

[2] *yağ başı* ya (kaç kişisi) manasına; veya sadece *yağ baş* (kaç kişilik) manasına A.U.E

[3] *horanta* kelimesi yeyici «qui mange» manasında farsça خورنده *hōrende* den gelir (bk. Meninski; Vullers de ondan almış). Bu kelime eskiden İstanbul'ca menüs olarak kullanılırdı.

MI. : *ve baylos* (sonradan *balyos* ? A.U.E) ... *horende-leri-ile gel-üb mahrūse-i Kostanîniyye-de* (korunmuş olan İstanbul'da) *uç yıl-a qarib* (yakın) *dur-a* A.U.E (BELIN, *Relat. dip. Ven. Tur., Y. as, 1876*, Venedik'le 1595 muahedesi 13 üncü madde) «le baile... pourra venir avec sa famille (sa maison) et séjourner à Constantinople environ trois ans». *horanta* kelimesi karaman vilâyetinde halâ çok kullanılır (Xoçavta, bk. Tsq. II, s. 170); Aydın vilâyetinde (mk. yukarıdaki Kunos'un misalini), ve Maraşta (ki biz kendimiz orada bunu kaydettik, mk. § 916: *horanta-cağ*. Kırım'da bulunuyor: *horanda* (OSMAN ZAATOF, *Gr. tart.* s. 26 ve aynı şab-sın lügatindeki: CEMENCTBO kelimesinde). İstanbul'da busbütün unutulmuş gitmiştir; ve bu cihettendir ki, Kunos tarafından kaydedilen *horanta-sı* kelimesi, (orada anlaşılmayarak: *horan tası*, ve *havran taşı* diye okunabilen A.U.E) *خوران طاشی* ve *خوران طاشی* suretinde tabedilmiştir. Nasıl ki aynı kaza, kadın «femme» manasındaki *dişi-helli* (Mk. § 1117, ihtar: *dişehli*) kelimesinin başına da gelmiş, ve *دیشی کدی* *dişi kedi* «chaitte» suretinde basılmıştır; Tréfai, n° 112. J. D.

[4] *olduğunu* yerinde olsa gerek. A.U.E